

confessio (professio, ita in ms.) periculosa est et A (Hadr. coll. 64, et an. interpretat. constitut. 12, tit. 1, lib. ix, cod. Theodos. 3, q. 4, Alieni) admitti non debet. Similiter alieni erroris socium, vel a sui voluntarie propositi tramite recedentem, aut sacris patrum regulis et constitutionibus impediens, suscipere non possumus, nec debemus, nec impetere recte crudentes, vel sanctorum patrum sanctionibus obtemperantes permittimus: quia infames omnes esse censemur, qui suam aut Christianam prævaricantur legem, aut apostolicam vel regularem libenter postponunt auctoritatem. Hæc (1) itaque, frater charissime, quæ pro affectu sacerdotalis nominis et honoris impendimus, tibi tuisque subditis, et omnibus tenenda, et aliis nuntianda, atque prædicanda mandamus, quibus et pietas ad utilitatem, et sit ad fructum dilectio. Unde abjurgando, hortando, suadendo, blandiendo, consolando^a, prodesse, quibus possumus, festinemus. Lingua nostra bonis fomentum sit, pravis aculeus. Tiuidos^b retundat, iratos

mitiget, pigros exacuatur, desides hortando^c succendat, refugientibus suadeat, asperis blandiatur, desperatos consolatur, ut quia doctores^d dicimur, viam salutis gradientibus ostendamus. Simus in custodia vigilantes, aditum contra hostio insidias solliciti muniamus. Et si quando perditam^e ovem de commissis gregibus error abduxerit, toto illam annisu ad caulas dominicas revocare contendamus, ut de pastoris nomine quod habemus, non supplicium, sed præmium consequamur. Quia ergo in his omnibus divinæ gratiæ adiutorium opus est, omnipotentis Dei, assiduis precibus clementiam exoremus, quatenus ad hæc nobis operanda, et velle tribuat, et posse concedat, atque in ea nos via, cum fructibus boni operis, quam se pastor pastorum esse testatus est, dirigat, ut sine quo nihil agere possumus^f, per ipsum implere omnia valeamus. Data v Idus septembris (2) Claudio et Paterno viris clarissimis consuiibus (3).

(1) S. Greg., epist. 143, lib. vii, cujus verba ac stylum neino non statim agnoscat.

(2) An. 269.

(3) Idem Dionysius papa teste sancto Athanasio lib. de decretis synodi Nicænæ adversus Sabellianos

in-ignoem scripsit epistolam in qua unitatem Dei in Trinitate et Trinitatem in unitate egregie conformavit. Utinam ea nunc adesset ad refellendos novos veteresque Arianos et Sabellianos.

LECTIONES VARIANTES.

^a Consulendo Labb.

^b Tuiuidos, Labb.

^c Hortatur, Labb.

^d Doctores Labb.

^e Per devia, Labb.

^f Facere nihil assurgimus, Labb.

DE S. FELICE ROMANO PONTIFICE,

NOTITIA HISTORICA.

Felix fuit Pontifex, Romanus anno 269, die 28 vel 31 decembris. — Felix patria Romanus Constantii filius die 28 vel postremo anni 269, in Dionysii locum substitutus est (1). Hic insistens prædecessoris sui vestigiis nihil antiquius habuit, quam hæreses insurgentes in Ecclesiam profligare. Quamobrem cum recens esset vulnus a Paulo Samosateno inflictum catholicæ veritati, needum obducta cicatrix de errore Sabellii, ipse de Filii Dei divinitate, ac pariter humanitate, naturisque duabus in una Persona distinctis ad Maximum episcopum alexandrinum Dionysii successorem scripsit epistolam, qua veluti

straret, Sabellium confutaret. Eidem ritum faciendi sacrificia supra sepulchra aut memorias martyrum (2)

(1) Euseb. Hist. eccles., lib. vii, cap. 30 et 32; Pagijs, ad annum 274, n. 2; l'Art. de vérifier les dates, pag. 243; Saccarelli, Hist. eccl., tom. iv, pag. 128.

(2) Bona, lib. 1, Rer. liturg., cap. 19, § 5. De Felice primo Summo Pontifice scribit Anastasius: Hic constituit supra sepulchra aut memorias martyrum missas celebrari, quia fortassis de hoc legem edidit, ne aliter fieri posset. Hinc existimaverim ortum morem consecrandi altaria cum reliquiis martyrum. Baronius, ad annum 275, § 2, scribit: « Eiusmodi institutionem longe ante Felicis papæ tempora Ecclesia sibi vindicat... Felicis ergo decretum stabilivisse videtur, quod absque scripto canone, traditione tantum simpliciter servaretur. » In hac sententia est etiam Tillemontius. Cæterum in hunc ipsum ritum verba Apocalypseos cap. vi: « Quare vidi sumpsit Altare Dei animas interfectorum propter Verbum Dei, » notante Bertio in Hist. eccles., tom. ii, p. 323, § xix, Dissert. de Rom. Episcop., sæc. iii, colligitur ex Ambrosio, Ep. 22, alias 54, ut ait: « Succedant victimæ triumphales, ubi Christus hostia est; sed ille super altare, qui pro hominibus passus est, isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. » Vide et Sermonem inter augustianos de SS., num. xi, nunc in appendicem rejectum. Confirmat ipsius ritus vetustatem prisca romanorum pontificum consuetudo sacrum peragendi supra beatorum apostolorum Petri et Pauli sepulchrum; unde Hieronymus adv. Vigi-

acceptum refert *liber Pontificalis*. Cum annos quinque catholicæ Ecclesiæ præfuisset, martyr decessit sæviente nona adversus christianos persecutione, quam Aurelius anno 272 exorsus fuerat (1).

Felix quando et quamdiu sederit? — Felicem quinque annis Ecclesiam gubernasse Eusebius tradit (2),

lantium sanctorum reliquiarum contemptorem ait : « Male facit ergo romanus episcopus, qui super mortuorum hominum Petri et Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te vilem pulvisculum, offert Domino sacrificia, et tumulos eorum Christi arbitratur altaria? » Faciunt quoque eam in rem accurata illa martyrum monumenta ad instar sacelli altarisve exposita, quæ in Roma subterranea describit Paulus Aringhius, ac Boldetus, de Cœmeteriis, lib. 1, cap. 8. — Vetustum autem illum morem, nedum fidelium pietati, sed etiam nascentis Ecclesiæ angustiis, atque persecutionum temporibus congruum, et opportunum proximis sæculis obtinuisse, demonstrant PP. sermones habiti ad martyrum mensas : quos inter 113 Augustini de Diversis, inscriptus ad *Mensam Cypriani*, in quo hæc habentur : « Sicut nostis, quicumque Carthaginem nostis, in eodem loco, ubi propter nomen Christi sanguis fusus est Cypriani, mensa Deo constructa est. Tamen mensa dicitur Cypriani, non quia ibidem est unquam Cyprianus epulatus, sed quia ibi est immolatus ; et quia ipse immolatione sua paravit hanc mensam, non in qua pascatur, sive pascatur, sed in qua sacrificium Deo, cui et ipse oblatum est, offeratur. » Iluc spectant S. Paulini versus Natal. ix :

Spectant de superis altaria tota fenestris,
Sub quibus intus habent sanctorum corpora sedem :
Namque et apostolici cineres sub cœleste mensa
Depositæ, placitum Christo spirantis odorem
Pulveris inter sancta sacri libamina reddunt.

Prudentius item, hymno xi, *περι Στεφ.* :

Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis,
Propter ubi apposita est ara dicata Deo.
Illa sacramenti donatrix mensa, eademque
Custos fida sui martyris apposita,
Servat ad æterni spem vindicis ossa sepulcro,
Pascit item sanctis Tybricolæ daibus.

Ex vetusta hac consuetudine altaria supra memorias martyrum construendi condi sacras reliquias sub iisdem altaribus ab episcopo consecrante animadvertunt præcitato cap. 19. eruditissimus cardinalis Bona, et ad Felicem I, Emmanuel a Schelstrate, Franciscus Pagius, et Antonius Sandinus.

(1) Nonam dicunt Eusebius et Hieronymus persecutionem in Chronico, item Orosius, lib. vii, cap. 25. Quidam, ut est apud Baronium, ad ann. 275, § 4, eam esse credunt, quam S. Leo, Serm. 74, cap. 6, facit octavam et celebrem propter innumera martyrum millia. Lactantius, de *Mortibus persecutorum*, cap. vi : « Aurelianus, » ait, « qui esset natura vesanus et præceps, quamvis captivitatem Valeriani meminisset, tamen oblitus sceleris ejus et pœnæ, iram Dei crudelibus factis lacessivit. » Non intentata igitur dumtaxat persecutio ab Aureliano, ut visum Dodwello, sed et executioni mandata, ut loquitur, et probat Pagius ad ann. 272, § 9. Ideo autem Eusebius, lib. viii *Hist. eccl.*, cap. 4, scribit diabolum veluti somno sopitum Ecclesiæ pacem non perturbasse ab Decio et Valeriani temporibus usque ad Diocletianum, « quia, » ut ait idem Pagius, § 11, « persecutio ab Aureliano excitata brevissima fuit, cum e contra tam Decii, quam Valeriani persecutiones diuturnæ fuerant : ob quam etiam rationem Numeriani et Maximiani Herculei mentionem non facit, qui tamen ante persecutionem Diocletianam Ecclesiam vexarunt, uti ex annalibus liquet. »

(2) Euseb., *Hist. eccl.* lib. vii, cap. 52 : « Qua tempestate cum Felix quinque annis romanam gubernasset Ecclesiam, Eutychianus in ejus locum successit. » Pag. 250 edit. Taurinensis.

A eique Bucherianus Catalogus, alter reginæ Suecorum, nec non Fossatensis, ac liber Pontificalis concinunt, quatenus eum temporibus « Claudii et Aureliani a consulari Claudii et Paterni usque in consulatum Aureliani II et Capitolini, » hoc est ab anno 269 ad 274, pontificem fuisse docent. Ex hoc consensu minime ambigendum videtur, quin ipso anno quo vivere desiit Dionysius, adeoque post 26 decembris diem anni 269, Felix eidem successerit. At quo die vel mense idem papa obierit, non ita facile est eorumdem codicum auctoritate definire. Si enim Bucherianum consulatum catalogum, annis quinque mensibus undecim diebus viginti quinque Pontificatum gessit : adeoque non ad consulatum Aureliani II et Capitolini tantum, sed ad consulatum Aureliani III et Marcellini, hoc est ad annum 275 Pontifex fuisse dicendus esset. In codice reginæ Suecorum, Fossatensi ac libro Pontificali annis quatuor mensibus tribus diebus viginti quinque sedisse, ac in kalendas junii in cœmeterio suo via Aurelia sepultus esse scribitur. Etiamnum in Ecclesia, secundum Martyrologia Bedæ, Adonis, Usuardi ac Romanum, S. Felicis Papæ et Martyris festum in kalendas junii celebratur. In Bucheriano autem *Depositionis* episcoporum romanorum indiculo (1), notatur ipsius depositio tertio kalendas januarii in Callisti. Quæ lectio ad superiorem revocari commode posset, cum hoc librariis facile accidat, ut in kalendas januarii, pro in kalendas junii scribant. Sed non item superior componi cum præmissis potest ; cum ab exeunte mense decembri, quo Felicem ordinatum esse constat, ad 29 diem maii, menses dumtaxat quinque solidi interjiciantur. Antonius Pagius in Bucherianum catalogum irrepsisse putat annis v, pro annis iv, atque hoc errato ex aliis libris correcto, retinendum esse annis iv, mensibus xi, diebus xxv. Et ex hoc catalogo sic emendato corrigere vicissim licet cæteros libros, cum antiquariis inusitatum non sit ii, pro x, adeoque in mensibus pro xi mensibus pingere. Quapropter laudatus Pagius (2) Felicem die 28 decembris anni 269 ordinatum, et die 22 mensis decembris anni 274 vita functum censet. Et ei quidem suffragator Bucherianus depositionis romanorum episcoporum Indiculus, si in kalendas januarii pro xi kalendas januarii, lapsu, ut diximus, librariis familiari, in eum irrepsisse largiamur. Præterea Felicem ad anni 274 mensem decembrem vixisse, successoris ejus tempus assignatum persuadet.

Num S. Felix martyr. — Idem papa martyris titulo ab ephesina synodo, Cyrillo aliisque decoratur. Nec obstat quod apud Bucherium in Indiculo citato sub titulo *Depositionis Episcoporum* recensetur ; cum sub eodem titulo legamus et Lucium, quem martyrio coronatum fuisse Cypriani testimonio indubitatum est. Profecto S. Felicis martyrii, præterea catalogi præstantissimi, liber Pontificalis, Romanum, aliæque martyrologia testantur. Recte idcirco sapienterque

(1) Apud Schelestrat. et Brucher. in *Doctrina temporum*, pag. 269.

(2) Pag., *Crit.* ad ann. 274, n. 2.

Papirius ita Felicem alloquitur : « Vir fuisti fide, A vita, scientia clarus, et martyrio subeundo idoneus, ut eventus docuit. Id enim sub Aureliano, quod negari non potest, severo, truculento, utque Flavii Vopisci verbo utar, sanguinario principe, et christiani nominis acerbissimo hoste pro Christo constantissime subiisti, ut decebat Constantii filium, hoc enim patri tuo nomen erat. Itaque non immerito Cyrillus Alexandrinus, et Vincentius Lirinensis, qui sub Cœlestino primo vixere, te sanctum martyrem appellant. Et alius ille episcopus te producebat testem, Romanæque Ecclesiæ doctorem appellabat dicens : *Sententia Felicis sanctissimi episcopi et martyris romani de Incarnatione Verbi et Fide.* » Innuit his verbis Papyrius S. Felicis epistolam ad Maximum episcopum Alexandrinum contra hæresim Sabellii et Pauli Samosatani.

Felici reddita Epistola encyclica ejus decessori Dionysio ab antiochena synodo inscripta. — Compertum est ex Eusebio (1), nominatim Dionysio romanæ urbis episcopo inscriptam esse encyclicam antiochæ concilii epistolam, qua de Paulo Samosatensi ob perversam doctrinam ac pravos mores a sede antiochena dejecto, et Domino in ejus locum suffecto admoneretur. « Quod quidem, » inquit Synodus (2), idcirco vobis significamus, ut ad eum (Domnum) scribatis, et ab eo communicatorias litteras accipiatis. Ille vero (Paulus) ad Artemam scribat, et ille, qui Artemam sectantur, cum illo communicent. Hæc autem epistola cum Dionysio, morte interveniente, tradi non potuisset, saltem successori ejus, quemadmodum subinde, quoties id ipsum contigit, semper factum esse constat, reddita est.

Aureliani Imperatoris judicium Romanæ sedi gloriosum. — Interim Paulus, tametsi celebri adeo synodo, quam octoginta episcopis constitisse Hilarius tradit (3), condemnatus, e domo antiochensis ecclesiæ recedere, eamque Domino concedere diu detrectavit. Quocirca, « interpellatus imperator Aurelianus, Eusebii sententia (4) hoc negotium rectissime dijudicavit, iis domum tradi præcipiens quibus italici christianæ religionis antistites et romanus episcopus scriberent. Hac autem in causa interpellari nequit Aurelianus, nisi postquam is, Zenobia Orientis domina et Pauli patrona devicta, Antiochiam recepit : quod quidem sub exitum anni 272 contigisse eruditi no- D tant.

Tam celebre judicium postulabat, ut Felix quam primum cum cæteris Italici episcopis conveniret ; indeque cum iis ad Domnum scriberet, sese ratam habere illius ordinationem, et Pauli condemnationem confirmare. Nec ullus videtur dubitandi locus, quin Felix id, quod muneris sui erat, eo in negotio præstiterit. Cum enim decessoribus ejus id moris semper

fuerit, ut quælibet res, quæ de diversis ecclesiis ad ipsos referrebantur, cum synodis communicarent, et exinde responsa illis darent, cumque morem eundem decessores illius per plura sæcula imitari non destiterint ; quis ipsum rem neglexisse crediderit, quam imperatoris ethnici judicium toti Ecclesiæ tam utile, nominatimque romanæ tam gloriosum desiderabat ? Tunc opportuna Felici data est occasio, qua Christi propugnaret Deitatem ac refutaret Paulum, qui Artemæ revocans impietatem Deo, ut antiochæni patres loquuntur, *bellum indicebat, ἀντιτασσόμενον αὐτὸν τῷ Θεῷ* ; quia divinam Christo naturam negabat. Quidquid ea occasione aliisve scripsit Felix, ita interit, ut vix modicum fragmentum nomine ipsius inscriptum ad nos pervenerit. Hunc tamen scriptis celebrem exstitisse, hoc non levi argumento est, quod cum Apollinaristæ, ut commenta sua auctoritate idonea tueri viderentur, varia opera non obscuris quibusdam, sed insignioribus Ecclesiæ scriptoribus supponere studerent ; hujus etiam Papæ nomine nonnulla sibi conflingenda duxerunt. Neque etiam neglexerunt ephesini patres ejusdem auctoritate fidem tueri. Sane inter Patrum testimonia fragmentum laudant (1) *Felicis sanctissimi Episcopi Romæ, et Martyris ad Maximum Episcopum et Clerum Alexandrinum*, quod et Cyrillus Apologetico adversus Orientales ad Anath. VI. inseruit, et Marius Mercator (2) latinitate donavit.

Ejusdem fragmenti sinceritas adstruitur. Non desunt tamen qui fragmentum hoc Felici nostro abjudicantes, illud Felici, qui a Constantio imperatore in Liberii locum subrogatus est, tribuendum putent. Verum levis est omnino ratio, quæ eos in hujusmodi opinionem adduxit. Hoc quippe uno nituntur argumento, quod fragmentum istud in ephesino concilio, ut et apud Cyrillum Julii papæ testimonio postponatur. Si autem valeret ista ratio, Julio ac Felice dicendus esset posterior Cyprianus ; siquidem is post illos in prædicto concilio citatur ; et rursus Felice ac Julio antiquior censendus foret Atticus Episcopus C. P. quippe qui eisdem in laudato Cyrilli præponitur. Sed Vincentius Lirinensis (3), et Ilypatius Ephesiorum episcopus in collatione cum acephalis, ubi eadem testimonia commemorant, Felicem Julio, prout exigit temporum ordo, præponunt. Præterea nemo non videt indignum prorsus fuisse tanta Synodo, ut ad stabiliendam fidem, hominis ab Arianorum factione in catholici antistitis locum intrusi auctoritate uteretur. Neque vero *sanctissimi episcopi Romæ et Martyris* titulus, quo Felicem Cyrillus et ephesini patres exornant, in hominem hujusmodi convenit. Ipsa denique inscriptio, quæ Maximi Alexandrini nomen præ se fert, dubitare nos non sinit, quin subnexum fragmentum Cyrillus et ephesina synodus velut Felicis I testimonium laudarent. Quippe encyclica synodi antiochæ epistola, Dionysio Romano simul et Maximo

(1) Euseb., Hist. eccles. lib. vii, cap. 5.

(2) Apud Euseb., loco citat., et apud Mansi, Col. lecti. Concil., tom. 1, pag. 1100.

(3) Hilarius, libr. de Synodis, n. 86.

(4) Euseb., loco citato

(1) Concil. Ephes., act. 1, pag. 512.

(2) Mar. Mercat., pag. 178 et 240, edit. Baluz.

(3) Vincent. Lirin., Commonit., cap. 42.

Alexandrino inscripta, huic Maximum Dionysii Alexandrini successorem Felici nostro æqualem fuisse, certo nos docet.

Adversa Lequienii opinio diluitur.— Verum alia ratione Michael Lequien doctis in Damascenum dissertationibus nihil jam superesse censet, cur idem fragmentum non tantum Felici nostro abrogare, sed et hæreticis adscribere dubitemus. Ubi enim plures epistolas Julii Papæ nomine ab apollinaristis confictas esse probavit, tandem subdit (1), epistola, quæ sub Felicis Romani nomine ferebatur, *unam naturam assertam* fuisse testantur Hypatius et Liberatus; nec proinde dubitandi locus superest, quin ex eodem, ac cæteræ, quas memoravi, fonte prodierit. Si tamen vir eruditus laudatis a se Hypatii ac Liberati verbis stare voluerit, ipsi testimonium, ab ephesino concilio ac Cyrillo prolatum, pro genuino Felicis fœtu admittendum erit. Et ad Hypatium quidem quod attinet, duplex distinguit Felicis testimonium, unum prolatum a Cyrillo in ephesina synodo et alibi, alterum vero ab acephalis in scriptis hæreticis, aut hæreticorum opera corruptis laudatum: tum hoc postremum rejicere contentus ut spurium, primum ultro ac libenter ut genuinum agnoscit. Verba illius expendamus.

Hypatii Ephesiorum Episcopi et Liberati Diaconi Verba de eodem fragmento expensa.— Acephali seu Severiani in collatione, quæ Justiniani imperatoris iussu in regia urbe anno 535 habita est, sanctos chatecedonensis concilii patres transgressionis postulant, « quia (2) beato Cyrillo et beato Athanasio Alexandrinæ civitatis Episcopis, Felice etiam et Julio Romanæ Ecclesiæ, Gregorio quin etiam mirabilium factore; et Dionysio Areopagita unam naturam Dei Verbi decernentibus post unionem, hos omnes transgressi illi, post unionem præsumperunt duas naturas prædicare. » Quibus respondet Hypatius: « In tantum falsæ sunt Epistolæ sive testificationes illæ, quas dicitis, ut neque unam ex illis beatus Cyrillus voluerit recordari, nec in Epistolis, quas ad Nestorium scripsit, aut in his (3) quas contra blasphemias ejus protulit testificationes in sancta synodo ephesina, quando maxime debuit proferre eas, sed nec in expositione duodecim capitulorum adversus Theodoretum et Andream... sed nec adversus orientale (4) concilium. » Tum testimoniorum a Cyrillo ephesina in synodo prolatorum, noninativque Felicis sinceritatem tuetur, atque his opponit in hunc modum: « Sed et hoc dicimus, quia duodecim gloriosorum patrum testimonia adversus Nestorii blasphemias in Epheso B. Cyrillus proferens, id est sancti Petri episcopi alexandrini et martyris, sancti Felicis episcopi romani et martyris, Cypriani episcopi carthaginensis et martyris, B. Athanasii et B. Theophili episcopo-

(1) Le Quien, Dissertat. Damasén., II, § VII.

(2) Labb., *Concil.*, tom. IV, pag. 1766, et apud Man-i, *Collect. Concil.*, tom. VIII, pag. 820.

(3) Ita intellige, quasi mox legeretur *testificationibus*.

(4) Hoc est in *Apologetico* adversus Orientales.

rum Alexandria, Julii episcopi Romæ, Ambrosii et Basilii, Gregorii, et alterius Gregorii Amphilochei Iconii, et Attici Constantinopolitani, nullum testimonium eorum de una natura protulit. » Subjiciunt acephali: « Quid ego suspicamini, quia nos eas falsavimus? » Epistolas scilicet, quas Felicis aliorumque nomine proferbant. Quibus Hypatius satisfacit his verbis: « Vos non suspicamur, sed antiquos hæreticos apollinaristas. » Tum iisdem hæreticis instantibus ac dicentibus, « Possumus ostendere, quia B. Cyrillus usus est istis testimoniis in libris adversus Diodorum et Theodorum, » respondet idem Hypatius: « Modo maxime et illos adversus Diodorum et Theodorum libros ambiguos faciitis, tanquam fictos adversus mortuos prolatos dicentes, qui non poterant refellere falsitatem. Si enim adversus mortuos prolati sunt, multo magis adversus Nestorium et eos qui contra capitula ejus scripserunt, proferre habuit eadem testimonia. Sed nunc videtur quia hæretici falsantes addiderunt ea. »

Liberatus vero primum hanc cum acephalis collationem cap. 9. memorat, ac deinde cap. 10 perstringens, quæ proxime ex illa descripsimus, subdit: « Cyrillus quatuor libros scripsit, tres adversus Diodorum et Theodorum, quasi essent Nestoriani dogmatis auctores, et alium de Incarnatione librum, in quibus continentur antiquorum patrum corrupta » (ita vetus codex corbeiensis, ubi in vulgatis mendose incorrupta) « testimonia, id est Felicis Papæ, Dionysii Areopagitæ Corinthiorum episcopi, et Gregorii mirabilis θαυματουργου cognominati. Contra quos catholici veritatis defensores sic acephalis responderunt, illos libros non esse Cyrilli, quoniam testimoniis, quæ in eis contra mortuos posuisse dicitur, contra viventem Nestorium non est usus, neque in aliquibus Epistolis. Unde dicunt illos libros nec dictasse Cyrillum, nec edidisse. » Cum igitur Liberatum ex Hypatii sententia loqui manifestum sit, unum censei debet utriusque testimonium. Ex quo conficitur, unius ejusdemque Felicis nomine cum geminas ac sinceras, tum falsas aut adulteratas divulgatas litteras: et genuinas quidem in ephesino concilio, falsas autem seu corruptas ab acephalis fuisse laudatas.

Ut in dubium revocari possit ejus integritas. Catholica tamen est sententia. Omnis vero dubitatio ex veterum auctoritate sublata.— Inde tamen moveri me fateor, ne Felicis epistolam etiam in ephesino concilio, et a Cyrillo laudatam pro indubitata habeam, quod Cyrillus in epistola ad Successum et alibi *unam verbi naturam incarnatam* profiteatur. Neque enim aliunde ad hujusmodi professionem adductus videtur, nisi quod scripta, quæ apollinaristæ clarorum virorum nominibus confinxerant, eorum existimavit esse quorum nomina præ se ferrent. Hinc et Flavianus in confessione, quam ad Theodosium imperatorem misit: « Unum quidem, inquit (1), verbi Dei naturam, incarnatam tamen et inhumanatam, dicere non negamus, eo quod ex ambabus unus atque idem sit Do-

(1) Calced. Concil., part. cap. V, et liberat. cap. 11.

minus noster Jesus Christus. » Ut est, si hæretici est fragmentum illud Felicis nomine inscriptum, ejus est, qui cum catholicis videri affectet, suas ab orthodoxa fide voces mutuatur. Illud certe cum Cyrillus et ephesina synodus sanctissimo papa et martyre Felice non indignum judicavit, atque ut ejusdem deinde Marius Mercator, Vincentius Lirinensis, Hippatus Ephesiorum episcopus, aliique catholici admiserint, quamdiu aliud non constabit, religioni nobis est hinc illud submovere. Sane ut orthodoxum quisque proferre tuto valeat, quod tanta auctoritate fulcitur.

Quin et ex eodem fragmento Apollinaris hæresis profligatur. — Apollinaris hæresis, quæ corpus hominis anima vel mente destitutum adeoque hominem imperfectum a Christo assumptum volebat, postremis hujus verbis profligatur. Quocirca vel hinc suspicio, ne forte illud apollinaristæ alicujus opificium sit, omnino removeretur, si hæreticorum illorum artes ac fraudes laterent. Sed ut prudens observavit laudatus Michael Lequienus, et Epiphanius (1) memorie prodidit, prædicare non dubitavit Vitalis Apollinariæ discipulus, omnino perfectus homo Christus extitit, ac nihilominus mentem a Christo susceptam esse haud cunctanter negavit. Quod quo pacto componeret rogatus, respondit: « Eatenus perfectum hominem fuisse dicimus, si divinitatem illi loco mentis adscribamus, et carnem atque animam adjungamus sic, ut perfectus homo ex carne, anima et divinitate, quæ sit mentis instar, existat. » Verum mentitur iniquitas sibi. Quem enim potiori hominis parte caruisse censeat, hominem perfectum non nisi per iudificationem appellat. Hactenus Coutantius.

Uti in cæteris veterum romanorum pontificum epistolis edendis Coutantium secutus est Gallandus; ita hujus pariter fragmenti Feliciani editionem adornavit ad exemplar Coutantianum; ejusdem Coutantii iudicium de hoc fragmento, atque vindicias prolego-

(1) Epiphanius, Hæres. lxxvii, § 25.

menis suis cap. 14, tom. iii. Bibliothecæ veterum Patrum inseruit.

Tres adhuc Felici I assignantur epistolæ a pseudo-Isidoro. Prima ad Paternum episcopum sex capita continet: 1º Quod fautores inimicorum ab accusatione episcopali submoveantur. 2º Ne majores a minorum accusationibus impetantur. 3º Ne in re dubia non judicetur certa sententia. 4º Ut clerici suas actiones exerceant. 5º Quomodo primates in accusatum episcopum se gerere debeant. 6º Judices Ecclesiæ ne absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant. Data est nonis junii Claudio et Aureliano viris clariss. coss. — Secunda epistola, de auctoritate sedis apostolicæ, et de episcopis accusatis, universis per Gallias episcopis constitutis missa est. Data est videlicet Augusti Claudio et Paterno viris clariss. coss. Tertia denique epistola ad Benignum episcopum duo complectitur. Damnat et eos, qui filium non videre Patrem contendunt, et illos qui affirmant Filium esse Patre minorem: Data nonis Februarii Claudio et Paterno viris clariss. coss. At frustra subdolum rete suum larvatus ille Felix tendit eruditus. Primæ Epistolæ falsissima est subscriptio. Sedente Felice nullus Claudii et Aureliani consulatus. Initium hoc epistolæ, gaudere me plurimum et exultare in Domino, verbaque sequentia bene multa extant Leonis in epistola xxxi. Secunda subscriptio veteratorem prodit. Vita in Dionysio morabatur idibus augusti Claudio et Paterno coss. Qui Felix ergo eo tempore, Galliarum episcopis, decretalem mittere suam potuit? Initium quoque decretali fœneravit Leo epistola xxxii. Bonorum operum et spiritualium, etc. Nec uno hoc furto contentus subditus ille Felix, ex Petri episcopi Ravennatis ad Eutychem presbyterum Epistola verba desumpsit. Inspiciatur *Bibliotheca magna Patrum*, tom vii, p. 979, et Mansi, *Ampl. collect. concilior.*, tom. i, pag. 1105—1114. Has Felicis I epistolas falsitatis convictas exhibet etiam Blondellus in Pseudo-Isidoro, pag. 355 et seq.

FRAGMENTUM

Felicis sanctissimi episcopi Romæ et martyris ex epistola ad Maximum episcopum et clerum Alexandrinum.

De Verbi autem incarnatione et fide, credimus in Dominum nostrum Jesum Christum ex virgine Maria natum, quod ipse est sempiternus Dei filius et Verbum, non autem homo a Deo assumptus, ut alius sit ab illo. Neque enim hominem assumpsit Dei Filius, ut alius ab eo existat: sed cum perfectus Deus esset, factus est simul et homo perfectus, ex virgine incarnatus.

Φήλικος, τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ μάρτυρος ἐκ τῆς πρὸς Μάξιμον, τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν κληρὸν Ἀλεξανδρείας ἐπιστολῆς.

Περὶ δὲ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου καὶ τῆς πίστεως, πιστεύομεν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας γεννηθέντα, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀίδιος Υἱὸς καὶ Λόγος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ὑπὸ Θεοῦ ἀναληφθεὶς, ἢ ἕτερος ἢ παρ' ἐκεῖνον. οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπον ἀνέλαθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ἵνα ἢ ἕτερος παρ' αὐτόν· ἀλλὰ, Θεὸς ὢν τέλειος, γέγονεν ἅμα καὶ τέλειος ἄνθρωπος, σαρκωθείς ἐκ παρθένου.

S. FELICIS PAPE I ET MARTYRIS EPISTOLÆ DUBLÆ QUATUOR.

EPISTOLA I.

AD PATERNUM EPISCOPUM.

*De judiciis et accusationibus et defensionibus sacrarum
ordinum.*

- I. — Quod detractores et fautores inimicorum ab accusatione episcopali submoveantur.
 II. — Ne minores a majoribus accusationibus impetantur.
 III. — In re dubia non judicetur certa sententia de his qui adversus clericum causam aliquam habebunt in provincia.
 IV. — Clerici actiones suas exerceant.
 V. — Primate in accusatum episcopum quomodo se gerere debeant.
 VI. — Judices Ecclesie ne absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant, et ne proditoris calumnia aut vox audiat.

*Charissimo atque dilectissimo Paterno coepiscopo,
Felix episcopus in Domino salutem.*

Gaudere me plurimum (S. Leo, ep. 31), et exultare in Domino, dilectionis tue scripta fecerunt, quibus evidenter ostenditur, quantum catholicam diligis fidem, et quantum hæreticum detestaris errorem. Hæresis quippe est nimis impia, et evangelicæ veritatis inimica, quæ non portionem aliquam lædere, sed ipsa christianæ religionis conator fundamenta convellere. Quoscunque enim rapit ad se, non solum in hoc vitium, sed in multa alia vitia ruce facit: et ipso suadente antiquo hoste, non solum persecutores Ecclesie, sed etiam sacerdotum ejus, fiunt. Una igitur mente corrigere curemus et insequamur tales, et ab hoste suo Ecclesiam, ejusque fideles et sacerdotes Domini, nitamur liberare. Præstabit vires omnipotens redemptor noster charitati atque justitiæ (S. Greg., ep. 56, lib. iv): præstabit nobis, longe a se positus, unitatem Spiritus sui ipse, cujus artificio, quasi in arce modum, quatuor mundi constructa lateribus, atque impubilibus lignorum compage, et bitumine charitatis adstricta est Ecclesia, ut nullius adversitate Spiritus, nullius venientis extrinsecus tumore fluctus perturbetur. Sed quemadmodum illius gubernante gratia, petendum est, ut nulla nos superveniens exterius unda conturbet, ita ex totis orandum est visceribus, frater charissime, ut suæ providentiæ dextera cumulæ sentinæ nobis interioris exhaustiat. Adversarius quippe diabolus, qui contra humiles sæviens, sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret (1 S. Petr., v), non jam, ut certimus, caulas circumvicit, sed ita valide in quibusdam Ecclesie necessariis membris dentem figit, ut nulli dubium,

quia nisi unanimiter, faciente Domino, cunctorum provida pastorum turba concurrat, omne (quod absit) citius ovile dilaniet.

I. Quapropter detractores, qui divina auctoritate eradicandi sunt, et fautores inimicorum, ab episcopali submovemus accusatione.

II. Similiter ne summorum quispiam (Hadr., col. 19), minorum accusationibus impietatur, aut dispereat.

III. Neque in re (S. Greg., ep. 50, lib. viii) certa judicetur sententia, nec ullum judicium, nisi ordinabiliter habitum, teneatur.

IV. Si quis super quibuslibet criminibus clericum pulsandum crediderit, in provincia, in qua (Hadr., col. 8) consistit ille qui pulsatur, suas exerceat actiones, nec aestimet eum accusator alibi, aut longius pertrahendum ad judicium. Illi vero, qui pulsatus fuerit, si judices suspectos habuerit, liceat appellare primates.

V. Primate quoque accusatum discutientes episcopum, non ante sententiam proferant damnationis, quam apostolica freti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur (An. in const., lib. ix, tit. 40, cod. The., 11, q. 3, Irritum esse episcoporum), aut per innocentes et canonicè examinatos regulariter testes convincatur. Aliter irritam esse censemus et injustam episcoporum damnationem, et idcirco a synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus, in cunctis subveniatur causis.

VI. Caveant (Conc. Carth., iv, c. 28) judices Ecclesie, ne absente eo cujus causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit, qui etiam rationem pro actione fratrum in præsentia dabunt. Proditoris vero nec calumnia, nec vox audiat. Nemo enim debitorem amplius potest cognoscere, quam ille qui injuriam ejusque sustinuit (Cod. The., const. 5, tit. 40, lib. x) nequitiam. Omnes ergo qui in Christo volunt pie vivere necesse est ut ab impiis dissimilibus patiantur opprobria, et despiciantur tamquam stulti et insani (Prosp., sent. 52, ex Aug. in ps. cxxii), qui præsentia bona perdunt, ut invisibilia et futura acquirant. Despectio tamen et irrisio talium in ipsos retorquetur qui ipsos infestant: quia et abundantia eorum in egestatem, et superbia transibit in confusionem. Et quidquid justis adversitatum vel malorum irrogatur, non est poena criminis, sed virtutis examen. Et sicut aurum, quanto plus excoquitur, tanto melius efficitur: sic justus, quanto plus tribulatur (si ipsam tribulationem patienter portaverit) multo purior et charior Deo redditur. Unde ipsa per se Veritas dicit (S. Matth., v): *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum.*

LECTIONES VARIANTES.

^a Quoscunque enim scribit Labb.
^b Circumvicit Labb.

^c Exerat Labb.
^d Calumniatoris vox nunquam Labb.